

MUSTAQIL SUD TIZIMI O‘ZBEKISTONDA QURILAYOTGAN DEMOKRATIK JAMIYATNING ASOSI

Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o‘g‘li

Andijon davlat universiteti

“Tarix” fakulteti 3-kurs talabasi

Absrakt: Ushbu maqolada, O‘zbekiston Respublikasini demokratik davlatga aylantirishda sud institutining ahamiyati, hamda ushbu organning boshqa davlat institutlaridan mustaqil faoliyat olib borishining afzalliklari, bu organ qonunchiligiga kiritilgan o‘zgarishlar hamda ularning tarixiy ahamiyati va buning O‘zbekiston xalqi uchun ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Demokratiya, islohot, izchillik, qonun, xalqaro me‘yor, norma.

Abstract: In this article, the importance of the judicial institution in the transformation of the Republic of Uzbekistan into a democratic state, as well as the advantages of this body's independent activity from other state institutions, the changes made to the legislation of this body and their historical significance and its importance for the people of Uzbekistan are highlighted.

Key words: Democracy, reform, consistency, law, international standard, norm.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение судебного института в преобразовании Республики Узбекистан в демократическое государство, а также преимущества независимой деятельности этого органа от других государственных институтов, изменения, вносимые в законодательство этого органа и подчеркнута их историческое значение и значение для народа Узбекистана.

Ключевые слова: Демократия, реформа, последовательность, право, международный стандарт, норма.

Kirish

XXI asrda yashayotgan bo‘lsakda hali-hanuz, butun dunyodagi davlatlarda demokratik davlat boshqaruv tizimi to‘la joriy etilmagan. Umuman olganda demokratik boshqaruv tizimiga ega davlatlarning deyarli barchasi iqtisodiy va siyosiy jihatdan boshqa nodemokratik yoki o‘tish harakteriga ega bo‘lgan davlatlardan ancha ustun turadi. Buning o‘ziga yarasha muhim sabablaridan biri shundaki, demokratik boshqaruv tizimiga ega davlatlarda pluralizm yani fikrlar xilma-xilligiga to‘liq amal qilinadi. Bu esa iqtisodiy, siyosiy yoki ijtimoiy masalalarda eng optimal yechimlarni topishni osonlashtiradi. Eng muhimi esa demokratik rejim ostidagi davlatlarda qonun ustuvorligi hamda fuqarolarning tengligi hisoblanadi. Tabiiyki ushbu oxirgi ikki shartni bajarish uchun kuchli davlat institutlari tashkil etish kerak. Bunda sud

organining muhimligi yuqori hisoblanadi, chunki jinoyatchilarga qanday jazo qo'llanilishini belgilash ushbu organning vazifasi.

Natijalar

Ushbu organga "Oxford Languages" lug'ati quyidagicha ta'rif beradi: "sud – fuqarolik va jinoiy holatlar bo'yicha sud vazifasini bajaruvchi sudya raisligidagi guruh, sudya yoki hakam" [1]. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi"da sud terminiga shunday ta'rif berilgan: "Sud (*slavyancha*, sud – "ish") — odil sudlovni amalga oshiruvchi davlat organi; muayyan davlatning qonunlariga asosan protsessual tartibda jinoiy, fuqarolik, ma'muriy va boshqa toifadagi ishlarni ko'rib chiqadi va hal qiladi. Ayrim shaxslar o'rtasida, ular bilan davlat idoralari, korxonalar, muassasa, tashkilot ma'muriyati, jamoat birlashmalari o'rtasida mulkiy va nomulkiy nizolarni, qonunbuzarliklarga doir ishlarni ko'rib chiqib, fuqarolarning huquq va erkinliklarini, korxonalar, muassasalar, tashkilot huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qiladi. Sud boshqa davlat organlaridan, jamoat birlashmalari va har qanday shaxsdan mustakil va xolisona faoliyat yuritishi, barcha ishlarni faqat qonunga bo'ysunib ko'rib chiqishi va hal etishi lozim" [2]. Bundan tashqari "O'zbek tilining izohli lug'ati"da esa "sud" deb — (qadimgi rus tilida, sud — "ish"; "hukm") 1. Muayyan fuqaroviy (ayrim shaxslar yoki muassasa va tashkilotlar o'rtasidagi, shaxslar bilan muassasa va tashkilotlar o'rtasidagi) nizolarni hal qiluvchi hamda jinoiy ishlarni ko'rib chiquvchi — odil sudlovni amalga oshiruvchi davlat organi. 2. Shunday organ joylashgan bino, xona, joy. 3. Shunday organ xodimlari yoki sudyalarning hay'ati. 4. Fuqaroviy yoki jinoiy ishning shunday organda ko'rilishi [3].

Buning uchun yurtimizda ayrim muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan 1993-yildagi "Sudlar to'g'risida"gi qonunning 10-moddasida sudyalarning mustaqilligi va ularning faqat qonunga bo'ysunishi qoidasiga qat'iy rioya qilinishini O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi amalga oshirishi belgilangan edi [5]. 2000-yildagi qonunning 11-moddasida esa bu vazifa O'zbekiston Respublikasi Sudyalarning oliy kengashiga o'tkazildi. Yuqorida aytib o'tilgan hokimiyatning bo'linish prinsiplari qonuniyati, aynan ushbu o'zgarish orqali mustahkamlandi [6].

Ayni ushbu jarayon fonida yana sudyalarning daxlsizligi huquqi masalalari ham ko'tarildi. Sudyalarning daxlsizligi huquqi 1993-yilda qabul qilingan qonunning 70-moddasida, 2000-yildagi qonunning 70-moddasida belgilangan bo'lsa 2021-yilda qabul qilingan qonunda ushbu huquqqa ko'proq e'tibor berilgan holda 64-moddada belgilab qo'yilgan. Har uchchala qonunda ham sudyalarga nisbatan jinoyat ishini faqat O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori tomonidan qo'zg'atilishi mumkinligi belgilab qo'yilgan. Shuningdek sudyalarga qurol berish masalasi ham turli davrlardagi qonunlarda quyidagicha belgilangan. 1993-yildagi qonunning 70-moddasida hamda 2000-yildagi qonunning 70-moddasida (bu moddaning 2-qismidan 2017-yil 12-aprelda "Oliy xo'jalik sudi raisi" degan so'z

chiqarib tashlangan) “Sudyalarning shaxsiy xavfsizligini ta’minlash maqsadida ularga tegishli O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Raisi, Oliy xo‘jalik sudi Raisi, Adliya vaziri tomonidan belgilangan ro‘yxatga binoan o‘qotar qurol beriladi. Zarur hollarda esa, tegishli sud raisining qaroriga binoan ichki ishlar organi unga va uning oilasi uchun qurolli soqchilar ajratadi.” deyilgan bo‘lsa, 2021-yildagi qonunning 64-moddasi 2-qismida “Sudyalarning shaxsiy xavfsizligini ta’minlash maqsadlarida ularga O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi raisi tomonidan belgilanadigan ro‘yxat bo‘yicha saqlash, olib yurish va undan foydalanish huquqi bilan xizmat quroli hamda shaxsiy himoya vositalari beriladi. Zarur hollarda tegishli sud raisining qaroriga binoan ichki ishlar organi sudya va uning oilasi uchun qurolli soqchilar ajratadi.” deb ko‘rsatilgan. Bu esa shuni ko‘rsatadiki sudyalarning daxlsizligini saqlash masalasi, ushbu islohotlar natijasida yanada mustahkamlandi hamda sud organining ijroiya hokimyatidan mustaqil holda faoliyat olib borishi prinsipini yanada mustahkamladi [7].

Yuqorida amalga oshirilayotgan islohotlar korrupsiya, tanish bilishchilik va shu singari ishlarni oldini oladi. Sud organining mustaqilligi esa siyosiy pluralizmning bo‘g‘ilishini oldini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oxford Languages. URL: <https://languages.oup.com/google-dictionary-en>
3. Суд // *Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 8-жилд.* – Тошкент: *Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2004.* – Б.106.
4. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси. Ж. III. Н – Тартибли / Таҳрир хайъати: Т. Мирзаев (раҳбар) ва бошқ.; – Тошкент: *Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006.* – В.580-581.
5. LexUz. URL: <https://lex.uz/ru/docs/-68425>
6. LexUz. URL: <https://lex.uz/docs/-68532>
7. Omadjon Tavakkaljon ugli Kodirjonov, & Khusanboy Madaminjonovich Muminov. (2024). COURT LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(3), 517–520. Retrieved from <https://giirj.com/index.php/giirj/article/view/6493>